

МИЛОШ В. МАРКОВИЋ*

Правни факултет за
привреду и правосуђе
Нови Сад

ВАЊА М. ЋУПИНА
Правосудна академија
Београд

УДК 343.13:343.95

Монографска студија

Примљен: 29.09.2015

Одобрен: 12.10.2015

ЗНАЧАЈ ПРИЗНАЊА ОКРИВЉЕНОГ У КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ

Сажетак: Аутори у раду разматрају признање као посебну врсту исказа окривљеног. Исказ окривљеног је свака изјава коју окривљени даје у том својству о кривичном делу које му се ставља на терет и о другим питањима кривичног случаја који је предмет суђења. Та изјава окривљеног може бити дата тако да оповргава наводе оптужбе или да прихвата наводе оптужбе. Када окривљени својим исказом у целини или делимично прихвата оптужбу, његов исказ садржи признање.

Признање је нарочита врста исказа окривљеног којим он потврђује да је извршио кривично дело или да је за њега нека штетна чињеница истинита. Признање може бити потпуно или делимично, просто и квалификовано, истинито и лажно, добровољно и признање окривљеног који је притешњен доказима, тзв. неизбежно признање, признање из ниских побуда или алтруистичких побуда и најзад, у зависности од фазе кривичног поступка, признање у истрази и на главном претресу.

Аутори у раду анализирају материјалноправне и процесноправне одредбе којима се подстиче признање. У судској пракси признање окривљеног има значај олакшавајуће околности приликом одмеравања казне и третира се као држање учиниоца после учињеног кривичног дела. Признање окривљеног у редовном поступку може довести до редукције доказног поступка, у скраћеном поступку до блажег кажњавања или изрицања блаже казне на посебном рочишту. Такође ЗКП предвиђа и установу споразума о признању кривичног дела, чије закључење више није условљено висином прописане казне и могуће га је закључити све до краја главног претреса.

На крају рада говори се о изнуђивању признања, средствима којима се долази до таквог признања, материјалним и процесним законским одредбама којима се забрањује оваква врста признања окривљеног.

Кључне речи: окривљени, кривични поступак, исказ, признање, подстицање, споразум, кривично дело, изнуђивање

* markovic@pravni-fakultet.info

Увод

Исказ окривљеног има двоструку правну природу, будући да је он истовремено средство одбране окривљеног, али и доказно средство које суд узима у обзир приликом утврђивања чињеница и цени по свом слободном уверењу.

У овом раду разматрали смо признање као посебну врсту исказа окривљеног и то првенствено појам и врсте признања окривљеног, а затим смо у одговарајућим деловима рада указали на материјалноправне и процесноправне одредбе којима се подстиче признање окривљеног. На крају рада биће речи о изнуђивању признања, средствима којима се долази до таквог признања, материјалним и процесним законским одредбама којима се забрањује оваква врста признања окривљеног.

Исказ окривљеног и признање

Исказ окривљеног је свака изјава коју окривљени даје у том својству о кривичном делу које му се ставља на терет и о другим питањима кривичног случаја који је предмет суђења (Grubač, 2006: 259). Та изјава окривљеног може бити дата тако да оповргава наводе оптужбе или да прихвата наводе оптужбе. Када окривљени својим исказом у целини или делимично прихвата оптужбу, његов исказ садржи признање.

Признање је нарочита врста исказа окривљеног којим он потврђује да је извршио кривично дело (признање у ужем смислу) или да је за њега нека штетна чињеница истинита (признање у ширем смислу) (Grubač, 2006: 260).

Признање може бити потпуно или делимично у зависности од тога да ли окривљени прихвата наводе одбране у целини (потпуно признање) или неке од тих навода прихвата а друге одбија (делимично признање). Такође може се направити разлика између простог и квалификованог признања, у зависности од тога да ли окривљени даје признање без резерви и ограда (просто признање) или уз признање истиче још и неку околност која ако постоји искључује кривично дело (Grubač, 2006: 259).

Исто тако, признање може бити истинито и лажно, с тим што у лажно признање спада и признање лакшег кривичног дела да би се прикрило теже кривично дело које се окривљеном ставља на терет (Stanojević, Ignjatović, 2007: 221).

Уколико се до правноснажности пресуде, односно друге одговарајуће судске одлуке којом се констатује да је окривљени учинио кривично дело које је предмет поступка, открије да се ради о лажном признању, онда оно неће произвести никакво пероцесно нити материјално дејство. Међутим, уколико се тек након правноснажности пресуде, односно друге одговарајуће судске одлуке којом је утврђено да је окривљени учинио кривично дело открије да се ради о лажном признању на коме је судска одлука заснована, па се у поступку по ванредном правном леку донесе ослобађајућа пресуда, онда неоправдано

осуђено лице нема право на накнаду штете ако је својим лажним признањем или на други начин намерно проузроковало своју осуду, осим ако је на то било принуђено (Шкулић, 2010: 150).

Такође, разликује се добровољно и признање окривљеног који је притешњен доказима, тзв. неизбежно признање, признање из ниских побуда или алтруистичких побуда и најзад, у зависности од фазе кривичног поступка, признање у истрази и на главном претресу (Stanojević, Ignjatović, 2007: 221).

Наш Законик о кривичном поступку, у члану 9. забрањује и прописује да је кажњива свака примена мучења, нечовечног и понижавајућег поступања, силе, претње, принуде, обмане, медицинских захвата и других средстава којима се утиче на слободу воље или изнуђује признање или каква друга изјава или радња од окривљеног или другог учесника у поступку.

У акузаторском поступку заснованом на принципу материјалне истине и поделе процесних функција, окривљени је субјект поступка, процесна странка којој је поверено вршење функције одбране, те му се као таквом пружа низ гаранција да ће његова личност бити поштована. Насупрот карактеру акузаторског поступка, у инквизиторском поступку исказ окривљеног који је садржавао признање заузимао је централну улогу у систему формалних доказа. Читава делатност надлежних органа била је усмерена на добијање признања које је било довољно за доношење осуђујуће пресуде и називано краљицом доказа (Делић, 2008: 90). Дакле, без обзира на објективну вредност овако добијеног исказа он је, уколико је значио признање, био *regina probationem*.

Подстицање признања

Материјалноправне одредбе којима се подстиче признање

Мотив за повлашћивање учиниоца који даје признање може се тражити и у његовом доприносу олакшању и убрзању поступка, а тиме и уштеди трошкова државе у остваривању њеног задатка. Већој спремности окривљеног на давање признања могле би допринети, пре свега, материјалноправне одредбе којима се признање окривљеног афирмише као пожељан начин понашања, односно третира се као олакшавајућа околност приликом одмеравања казне (Brkić, 2004: 285).

Истина, разматрајући домаћу судску праксу може се недвосмислено уочити да се признање окривљеног било да је оно потпуно или пак делимично третира као олакшавајућа околност приликом одмеравања казне. У делу пресуде у коме се образлаже одлука о казни признање се подводи под држање окривљеног након учињеног дела и третира као олакшавајућа околност приликом одмеравања казне.

Тако је пресудом Апелационог суда у Новом Саду Кж.1 5584/2010 од 15.03.2011. године потврђена првостепена пресуда Основног суда у Сомбору К-54/10 од 08.04.2010.године, којом је окривљени Ч. П. оглашен кривим због кривичног дела фалсификовања исправе из чл. 355 ст. 2 у вези ст. 1 КЗ, на му

је изречена условна осуда тако што му је утврђена казна затвора у трајању од 3 месеца и истовремено одређено да се казна неће извршити уколико окривљени за време од 1 године не учини ново кривично дело. У образложењу другостепене пресуде између осталог наведено је да је првостепени суд приликом одлучивања о кривичној санкцији, имао у виду све, у овом погледу релевантне чињенице и околности сходно чл. 54 КЗ, па је од олакшавајућих околности ценио материјалне и породичне прилике окривљеног, да је исти разведен, отац једног детета, коректно понашање окривљеног изражено у његовом признању, као и околност да је окривљени употребљавао ауто са лажним регистарским таблицама краћи временски период ради одвожења возила код мајстора а све у намери да возило уредно региструје, док је од отежавајућих околности на страни окривљеног суд ценио његов ранији живот, да је до сада осуђиван.

Пресудом Апелационог суда у Новом Саду Кж. 1 4830/2010 од 04.03.2011. године потврђена је првостепена пресуда Основног суда у Новом Саду, бр. К-2722/10 од 28.04.2010. године којом је окривљени М. Н. оглашен кривим због кривичног дела насиља у породици из чл. 194 ст. 2 у вези ст. 1 КЗ, па му је изречена условна осуда, тако што му је утврђена казна затвора у трајању од 2 месеца и истовремено одређено да се утврђена казна неће извршити уколико окривљени у року од 1 године од дана правноснажности пресуде не изврши ново кривично дело. У образложењу другостепене пресуде између осталог се наводи да је првостепени суд приликом одлучивања о кривичној санкцији, имао у виду све, у овом погледу релевантне чињенице и околности сходно чл. 54 КЗ, па је од олакшавајућих околности ценио коректно понашање окривљеног изражено у његовом потпуном признању које је омогућило потпуно решавање ове кривичноправне ствари, надаље држање окривљеног након извршеног кривичног дела које је исказано кроз изражено кајање окривљеног, а што указује на спремност да више не чини оваква или слична кривична дела, његов ранији живот, да до сада није долазио у сукоб са законом, односно неосуђиваност, надаље чињеницу да оштећена није заинтересована за кривични прогон окривљеног, те чињеницу да су се након критичног догађаја окривљени и оштећена помирили, да и даље живе у ванбрачној заједници, док отежавајуће околности на страни окривљеног суд није нашао.

Признање из којег следи искрено кајање због учињеног дела, може искључити потребу строжијег реаговања према учиниоцу из специјално-превентивних разлога. Ипак није свако признање одраз истинског кајања због учињеног. Оно може бити одраз дрскости, чврстог уверења у правилност делинквентног понашања и воље да се са њим и убудуће настави. Признање не може бити схваћено као израз кајања ни ако је уследило тек када је другим доказима несумњиво утврђено учинилаштво. Због свега наведеног, нужно је да судија са посебним опрезом поступа када цени признање окривљеног као олакшавајућу околност, водећи пре свега рачуна о разлозима и мотивима признања (Вркић, 2004: 286). Тако би аутоматско прихватање признања окривљеног као олакшавајуће околности, без претходног утврђивања његовог мотива, без

довођења у везу са израженим кајањем и искреношћу оптуженог, водило ефикаснијем и јефтинијем раду правосуђа, али би, са друге стране, довело у питање правилност и законитост пресуде засноване на тако прихваћеном признању.

Према томе, откривање праве побуде, односно мотива признања умногоме доприноси успеху кривичног суда у објективном и свестраном утврђивању вредности чињеница садржаних у исказу окривљеног, које ће послужити као доказ спорних правно-релевантних и других чињеница о извршеном кривичном делу и кривици окривљеног (Stanojević, Ignjatović, 2007: 221).

У прилог ставу да не може свако признање имати карактер олакшавајуће околности наводимо као пример пресуду Апелационог суда у Београду Кж. 1 1506/2010 од 10.02.2010. године којом је преиначена првостепена пресуда Општинског суда у делу одлуке о кривичној санкцији. Наиме, првостепеном пресудом бр. К 557/09 од 16.09.2009. године оптужени Н.Н. оглашен је кривим због извршења кривичног дела угрожавања јавног саобраћаја из члана 289 став 1 Кривичног законика и изречена му је условна осуда тако што му је претходно утврђена казна затвора у трајању од шест месеци и истовремено одређено да се иста неће извршити уколико окривљени у периоду од две године не учини ново кривично дело. У делу образложења другостепене одлуке Апелационог суда у Београду се између осталог наводи да је првостепени суд погрешно ценио као олакшавајуће околности делимично признање окривљеног и његово искрено кајање, јер признање окривљеног може бити олакшавајућа околност само када је исто допринело утврђивању материјалне истине, а што није био случај у овом кривичном поступку. Надаље се наводи да Апелациони суд на страни окривљеног не налази да постоји искрено кајање, имајући у виду његово држање након извршења кривичног дела, односно да се ни на који начин није интересовао за здравствено стање оштећене нити јој је понудио било какву помоћ.

Насупрот ставу израженом у овој одлуци Апелационог суда у Београду, у пракси се појављује и став по коме је неприхватљиво условљавање олакшавајућег дејства признања стварним доприносом у утврђивању истине, односно признање треба уважити и када није унело ништа ново у кривични поступак, ако је окривљени имао разлога да верује у супротно (Brkić, 2004: 287).

Овде је значајно истаћи да суд приликом оцене исказа окривљеног који у себи садржи признање мора водити рачуна и о томе да ли је признање дато одмах пошто је окривљени ухваћен на лицу места од стране полиције, јер признање дато у таквим околностима не може бити цењено као олакшавајућа околност о чему је став заузео и Апелациони суд у Београду у пресуди Кж. 1 6576/10 од 14.06.2011. године. Наиме, првостепени суд је окривљенима ценио као олакшавајућу околност „да су својим признањем допринели бржем утврђивању и расветљавању чињеничног стања“, али је Апелациони суд у Београду у другостепеној одлуци указао да наведена околност не може бити олакшавајућа, обзиром да су окривљени одмах након извршења кривичног дела разбојништва лишени слободе на лицу места, те су им одузете ствари прибављене кривичним делом (Јанковић, 2013: 35).

За разлику од признања које може у зависности од конкретног случаја имати значај олакшавајуће околности приликом одмеравања казне, порицање или непризнавање кривичног дела не може бити третирано као отежавајућа околност (Јанковић, 2013: 35). Наиме, окривљени као учесник у кривичном поступку и титулар права на одбрану самостално одлучује на који начин ће се бранити од оптужби које стоје против њега. Он може да се определи за признање које је свакако пожељан начин одбране, затим може да се брани порицањем али и ћутањем, а да при том таква одлука о избору одбране не повлачи никакве негативне последице по његов положај у поступку. Уколико би се непризнавање односно порицање окривљеног ценило као отежавајућа околност приликом одмеравања казне, то би свакако водило ограничавању права на одбрану окривљеног.

Процесноправне одредбе којима се подстиче признање

1. Редован поступак

Одредба члана 394. став 3. Законика о кривичном поступку прописује да ако оптужени на главном претресу призна да је учинио кривично дело, изводе се само докази од којих зависи оцена да ли признање испуњава претпоставке из члана 88. ЗКП-а, као и докази од којих зависи одлука о врсти и мери кривичне санкције. Чланом 88. ЗКП-а прописано је да када окривљени призна да је учинио кривично дело, орган поступка је дужан да и даље прикупља доказе о учиниоцу и кривичном делу само ако постоји основана сумња у истинитост признања или је признање непотпуно, противречно или нејасно и ако је у супротности са другим доказима. Дакле, да би признање окривљеног довело до редукције доказног поступка, оно мора да испуњава услове прописане чланом 88. ЗКП-а, односно мора да буде таквог квалитета да не побуђује основану сумњу у истинитост и да буде потпуно, непротивречно, јасно и комплементарно са осталим доказима. Већ смо указали у делу рада о врстама признања да је признање непотпуно када окривљени признаје само неке од чињеница које му се стављају на терет. Признање је противречно када је један његов део у супротности са другим делом, односно када више закључака не може опстати један поред другог, док о нејасном признању можемо говорити када оно није изричито или је неодређено или двосмислено. Ако признање има неки од наведених недостатака, до даљег прикупљања доказа о учиниоцу и кривичног делу доћи ће само ако је признање у супротности са другим доказима. Овде се може уочити разлика између актуелног ЗКП-а и Законика о кривичном поступку из 2001. године који је у члану 94. обавезивао суд да и поред признања окривљеног изводи даље доказе уколико признање није поткрепљено другим доказима. Из наведеног можемо извести недвосмислени закључак да је актуелни ЗКП снизио стандард неопходан за оцену доказне вредности признања (Илић, Мајић, Бељански, Трешњев, 2013: 285, 843). Међутим, признање које се не може проверити другим доказима, зато што они не постоје или се са њима не слаже, само по себи нема доказну вредност. На основу других доказа

који га више убеђују, суд може ослободити окривљеног који је признао, као што може и осудити окривљеног који оптужбу пориче. Овде је важно напоменути и начело слободне оцене доказа прописано чланом 16. Законика о кривичном поступку, из кога јасно произилази да се сваки исказ окривљеног и па и онај који у себи садржи признање цени по слободној оцени суда као и сваки други доказ.

У енглеском кривичном поступку заснованом на Common law систему окривљеном се у току „припрема за главни претрес“ поставља питање да ли се сматра или не сматра кривим, а окривљени је на то питање дужан одговорити само потврдно или одрично. Од њега се не тражи да прикаже читав догађај или да образложи неки детаљан исказ (Теофиловић, 2011: 225).

Поједина решења из Common law система имплементирана су и у наш Законик о кривичном поступку о чему сведоче одредбе чланова 349. и 392, које се односе на припремно рочиште и на рочиште за главни претрес. Наиме, у фази припремног рочишта у којој се врши изјашњавање странака, председник већа ће након што је поучио окривљеног о правима и дужностима из чланова 68. и 70. ЗКП-а позвати оптуженог да се изјасни о оптужби (члан 392.). Надаље, одредба члана 392. ЗКП-а која регулише изјашњавање оптуженог на главном претресу прописује да ће након излагања оптужбе, председник већа упитати оптуженог да ли је оптужбу разумео, да ли жели да се изјасни о оптужби и о имовинскоправном захтеву ако је поднесен, те да ли признаје да је учинио кривично дело за које је оптужен. Ако се председник већа увери да оптужени није разумео шта значи признање, објасниће му значење и последице признања кривичног дела на начин који је за оптуженог најразумљивији. Суштина изјашњавања окривљеног о оптужби лежи у чињеници да у случају његовог признања долази до редукције доказног поступка, односно да ће се у доказном поступку изводити само докази о томе да ли признање испуњава услове из члана 88. ЗКП-а, као и докази од којих зависи одлука о врсти и висини кривичне санкције.

2. *Скраћени поступак*

Чланом 508. у ставу 1. Законика о кривичном поступку прописано је да у случају признања оптуженог на главном претресу које испуњава претпоставке из члана 88. овог законика, судија може, након узимања изјава од странака, прећи на извођење доказа од којих зависи одлука о врсти и мери кривичне санкције. Ставом 2. истог члана прописано је да под условима из става 1. овог члана, судија може за кривична дела за која је као главна казна прописана новчана казна или казна затвора до пет година изрећи казну затвора до три године, а за кривична дела за која је прописана казна затвора до осам година може изрећи казну затвора до пет година. Дакле, ставом 2. члана 508. предвиђена је могућност изрицања умањене казне окривљеном који призна кривично дело уз испуњење услова прописаних ставом 1. истог члана. Оваквим решењем се окривљени мотивише да призна кривично дело. Истина, ЗКП-а само оставља могућност суду да, под претходно наведеним условима, окрив-

љеном изрекне блажу казну, али му и не намеће као обавезу изрицање блаже казне оптуженом који је признао дело (Илић, Мајић, Бељански, Трешњев, 2013: 1072).

3. Рочиште за изрицање кривичне санкције

Чланом 512. Законика о кривичном поступку, у ставу 1. прописано је да за кривична дела за која се може изрећи као главна казна новчана казна или казна затвора до пет година јавни тужилац може у оптужном предлогу ставити захтев за одржавање рочишта за изрицање кривичне санкције. Овакав захтев јавни тужилац може ставити ако сматра да на основу сложености предмета и прикупљених доказа, а нарочито услед хапшења окривљеног при извршењу кривичног дела или *признања* да је учинио кривично дело, одржавање главног претреса није потребно. Ова одредба такође показује како признање оптуженог које испуњава услове из члана 88. може да доведе до редукције доказног поступка и уопште да допринесе бржем и ефикаснијем спровођењу поступка, уз изостанак комплетног главног претреса. Такође, у захтеву за одржавање рочишта за изрицање кривичне санкције јавни тужилац може сходно члану 512. став 3. тачка 1. Законика о кривичном поступку предложити суду да окривљеном изрекне казну затвора, новчану казну или условну осуду која у начелу може ићи до једне трећине кривичне санкције коју би суд могао да изрекне након одржаног главног претреса, при чему је доказни услов *sine qua non* признање окривљеног да је учинио кривично дело (Илић, Мајић, Бељански, Трешњев, 2013: 1076).

4. Образложење пресуде: изостанак образложења и делимично образложена пресуда у случају признања окривљеног

Новина коју доноси Законик о кривичном поступку односи се на случајеве у којима образложење пресуде може да изостане или да буде само делимично, што у великој мери доприноси ефикаснијем спровођењу кривичног поступка и остваривању начела процесне економије. Чланом 429. ставом 1. тачком 2. предвиђено је да писмено израђена пресуда не мора да садржи образложење ако је оптуженом изречена казна затвора у трајању до три године, новчана казна, казна рада у јавном интересу, казна одузимања возачке дозволе, условна осуда или судска опомена, а осуда је заснована на признању оптуженог које испуњава претпоставке из члана 88. овог законика. Дакле, могућност изостанка образложења пресуде везује се за кривичну санкцију и квалитет доказног материјала на којем је утемељена осуда, тј. да се осуда заснива на признању оптуженог које испуњава претпоставке прописане чланом 88. ЗКП-а. Како је то већ у овом раду наведено, орган поступка је дужан да у случају признања окривљеног да је учинио кривично дело настави да прикупља доказе о учиниоцу и кривичном делу само ако постоји основана сумња у истинитост признања или је признање непотпуно, противречно или нејасно и ако је у супротности са другим доказима.

Такође, Законик о кривичном поступку чланом 429. ставом 2. у тачки 1. предвиђа могућност делимично образложене пресуде ако је оптужени признао да је учинио кривично дело. У овој ситуацији образложење пресуде ће бити ограничено само на оцену прихватљивости признања (члан 88.) и чињенице које су утицале на доношење одлуке о кривичној санкцији (члан 428. став 10. ЗКП-а).

5. Споразум о признању кривичног дела

Јавни тужилац и окривљени на иницијативу једне или друге стране могу да закључе споразум о признању кривичног дела.

Ова установа преузета је из америчког кривичног поступка и у наш кривични поступак је унета изменама и допунама Законика о кривичном поступку 2009. године под називом споразум о признању кривице. Ранији ЗКП омогућавао је закључење оваквог споразума под условом да се кривични поступак води за кривично дело за које је прописана казна затвора до дванаест година. Актуелни ЗКП не поставља никакве границе у овом смислу, па дозвољава закључење споразума за сва дела без обзира на висину забрањене казне (Grubač, 2013: 162).

Споразум се може закључити од доношења наредбе о спровођењу истраге па до завршетка главног претреса. Овде треба напоменути да је важећим ЗКП првобитно било предвиђена могућност закључења споразума до момента изјашњавања оптуженог о оптужби на главном претресу, али је изменама и допунама ЗКП-а из 2014. године („Сл. гласник РС“, број 55/2014) дозвољено закључење споразума све до завршетка главног претреса. Са једне стране оваквим решењем се омогућава окривљеном и јавном тужиоцу више времена за преговарање и закључење споразума, а са друге стране отвара могућност за калкулисање браниоца и окривљеног и одлагање закључења споразума све до пред крај главног претреса. Овакво решење неретко у пракси доводи и до опструкција кривичног поступка од стране браниоца и окривљеног које се огледају у сталним молбама за одлагање главног претреса ради преговарања о евентуалном закључењу споразума са јавним тужиоцем и то најчешће у таквим околностима када одбрана у ствари и нема истинску намеру за закључење споразума већ исти наводи као разлог за одлагање главних претреса и за беспотребно одуговлачење кривичног поступка.

Законик у члану 313. став 2. прописује да приликом закључења споразума о признању кривичног дела окривљени мора имати браниоца. Оправданост оваквог решења пре свега лежи у чињеници да се у случају закључења споразума окривљеном ускраћује низ права која би имао у редовном поступку (нпр: окривљени се одриче права на суђење, прихвата ограничење права на улагање жалбе и сл.). Такође прописивање обавезне одбране у овом случају има за циљ да отклони сваку сумњу у то да је на окривљеног вршен какав недозвољен утицај приликом преговора о закључењу споразума, те да осигура добровољно и свесно признање кривичног дела.

Суд ће пресудом прихватити споразум о признању кривичног дела и огласити окривљеног кривим ако утврди да је окривљени свесно и добровољно признао кривично дело, односно кривична дела која су предмет оптужбе; да је окривљени свестан свих последица закљученог споразума, а посебно да се одриче права на суђење и да прихвата ограничење права на улагање жалбе против одлуке суда донесене на основу споразума; да постоје и други докази који нису у супротности са признањем окривљеног да је учинио кривично дело; да је казна или друга кривична санкција односно мера у погледу које су јавни тужилац и окривљени закључили споразум предложена у складу са кривичним или другим законом.

Квалитет признања код споразума о признању кривичног дела

Дакле, да би суд прихватио споразум о признању кривичног дела, неопходно је да признање буде свесно и добровољно. Свест као услов за прихватање споразума у ствари представља оцену урачунљивости окривљеног (Nikolić, 2006: 147). Урачунљивост подразумева да је окривљени способан да схвати значај свога дела и да управља својим поступцима. Добровољност у признавању кривичног дела и закључењу споразума значи да окривљени кривично дело признаје и споразум закључује само онда и зато што то жели и хоће, а не зато што то мора (Nikolić, 2006: 150). Добровољност значи да признање кривичног дела и прихватање услова и закључење споразума искључује да је такво признање изнуђено, односно да је прибављено на незаконит начин. Ова одредба је у духу члана 9. ЗКП-а који забрањује изнуђивање признања (Nikolić, 2006: 150).

Испуњеност услова који се односе на квалитет признања проверава судија на рочишту поводом предлога за закључење споразума о признању кривичног дела на тај начин што оптуженом поставља одређена питања тако што на почетку од оптуженог тражи да се изјасни да ли конзумира алкохол или опојну дрогу, да ли користи какве лекове, какво му је здравствено стање, а потом се прелази на питања којима је циљ да се утврди да ли је признање дато добровољно и свесно, те да ли је оптужени свестан свих последица закључења споразума, односно да се закључењем споразума о признању кривичног дела одриче права на суђење и да тиме прихвата ограничење права на изјављивање жалбе. Када суд на несумњив начин утврди испуњеност напред наведених услова, пресудом доноси одлуку о прихватању споразума о признању кривичног дела и оптуженом изриче кривичну санкцију предвиђену споразумом, наравно уз услов да је казна или друга кривична санкција, односно друга мера у погледу које су јавни тужилац и окривљени закључили споразум предложена у складу са кривичним или другим законом.

Измуђивање признања

Као што је у уводним деловима рада наведено Законик о кривичном поступку у члану 9. забрањује и прописује да је кажњива свака примена мучења,

нечовечног и понижавајућег поступања, силе, претње, принуде, обмане, медицинских захвата и других средстава којима се утиче на слободу воље или изнуђује признање или каква друга изјава или радња од окривљеног или другог учесника у поступку, док члан 85. став 5. прописује да ако је исказ окривљеног добијен противно члану 9. овог законика, на исказу окривљеног не може се заснивати судска одлука. Такав записник се посебним решењем издваја из списка предмета и чува одвојено и не може се користити као доказ у кривичном поступку.

У недозвољена доказна средства, између осталог, убрајају се наркоанализа, лоботомија и апарати за откривање лажи (полиграфи или lie detector-i). Наркоанализа и лоботомија састоје се у испитивању окривљеног након претходно обављених медицинских интервенција, које имају за последицу да привремено или трајно ослабе вољу и свесну контролу испитаника, да би се добио његов искрен исказ. Код лоботомије ради се о предузимању медицинских интервенција које подразумевају хируршке интервенције на мозгу испитаника које остављају трајне последице и мењају личности испитаника. За разлику од лоботомије наркоанализа се спроводи убризгавањем одређених хемијских супстанци тзв. серума истине са привременим последицама у личности испитаника. Овакви начини стицања доказа су апсолутно неприхватљиви, јер се код лоботомије потиरे право човека на личност, а наркоанализа се не може прихватити „јер подлога за оптужбу и судску одлуку не могу бити изјаве које нису дате добровољно и при пуној свести“.

За разлику од Законика о кривичном поступку из 2001. године који је посебном одредбом (члан 131. став 4.) изричито забранио наркоанализу и лоботомију, важећи Законик о кривичном поступку не садржи такву одредбу, али се закључак о томе да се ради о недозвољеним доказним средствима несумњиво може извући из формулације одредбе члана 9. актуелног Законика о кривичном поступку.

Полиграфи представљају специјалне апарате за мерење физиолошких реакција значајних за откривање симптома лажи у исказима, који се снагом воље окривљеног могу прикрити, а голим оком судије не могу приметити. Доказивање полиграфом је веома несигурно, будући да полиграф даје противречне резултате у зависности да ли се испитује плашљиво невино лице или окорели криминалац. Ни сам пристанак окривљеног који се поставља као услов полиграфског тестирања у таквим околностима нема практичну вредност, имајући у виду да тако дат пристанак никада није слободан, због чињенице да је код окривљеног присутан реалан страх да ће изазвати подозрење уколико не пристане на такво испитивање, а што судије могу тумачити као индицију о његовој кривици. Због свега наведеног, испитивање на полиграфу окривљених и сведока се у нашој судској пракси не користи, већ се користи у полицијским-преткривичним поступцима ради прикупљања обавештења о делу и учиниоцу, а не са циљем прикупљања доказа за пресуду (Grubač, 2006: 242).

Кривични законик Републике Србије чланом 136. предвиђа изнуђивање исказа као посебно кривично дело чији извршилац може бити само службено лице у вршењу службе. Када оправдано сумња да је исказ окривљеног приба-

вљен употребом мучења или другог облика злостављања, суд на таквим исказима не може засновати своју одлуку, јер би у супротном повредио принцип правичности поступка.

Дужност је судије да провери да ли су сва признања и други докази прибављени законито, без мучења или других облика злостављања, па чак и онда када окривљени није изнео никакву притужбу, судија мора да буде спреман да провери да ли је признање законито у случају када се код њега појави сумња коју може стећи увидом у предмет или личним опажањем лица окривљеног (Dragičević Dičić, Janković, 2011: 203).

У судској пракси се често дешава да окривљени признају извршење кривичног дела које им се ставља на терет у преткривичном поступку пред полицијским службеницима или у току истраге, а да затим на главном претресу негирају извршење кривичног дела, наводећи да је признање дато под принудом.

Као пример наводимо пресуду Окружног суда у Новом Саду, пословни број К 584/08 од 31.03.2009. године којом је окривљени В.А оглашен кривим због кривичног дела тешко убиство из члана 114 тачка 4 КЗ-а, окривљени М.Д. због извршења кривичног дела тешко убиство у подстрекавању из члана 114 тачка 4 у вези члана 34 КЗ-а и осуђени су на казну затвора у трајању од 30 година, док је окривљени Ј.В. оглашен кривим због извршења кривичног дела тешко убиство у помагању из члана 114 тачка 4 у вези члана 35 КЗ-а и осуђен на казну затвора у трајању од 4 године, а окривљенима М.З., Г.Ј., и С.Д. су због извршења кривичног дела помоћ учиниоцу након извршеног кривичног дела из члана 333 став 3 у вези става 1 КЗ-а изречене условне осуде. Наиме, оптужени М.Д. је износио своју одбрану пред радницима СУП-а, а потом и у истражи признао извршење кривичног дела, да би касније на главном претресу у потпуности променио одбрану истичући да је исказе у полицији и пред истражним судијом дао под утицајем принуде. Суд је проверавајући наводе окривљеног утврдио да је неоснована оваква одбрана окривљеног, имајући у виду да је исказе које је дао у полицији и пред истражним судијом дао у присуству свог браниоца кога није мењао током поступка, на записник није имао примедби, пред истражним судијом понавља исказ који је дао пред радницима полиције и јасно описује улогу саоптужених и њега наводећи тачно предузете радње свакога од њих. Из записника сачињеног у полицији произилази да је пре давања одбране обавио поверљив разговор са адвокатом и да су му предочена његова права из ЗКП-а. У току саслушања код истражног судије је изјавио да нема примедби на рад радника полиције и овај записник је такође потписао без примедби. Управо из тих разлога суд је исказе окр. М.Д. које је дао у СУП-у и пред истражним судијом ценио у оној мери у којој је себе желео да изложи кривичној одговорности, али је у сваком случају узео у обзир исказе осталих окривљених који су идентични са деловима исказа окривљеног М.Д. у мери у којој је он изнео своју одбрану и описао извршење овог кривичног дела.

За разлику од овог примера из судске праксе Окружног суда у Новом Саду где је суд јасно и недвосмислено утврдио да признање оптуженог у полицији и пред истражним судијом није дато под принудом, пресудом Европског

суда за људска права у Стразбуру у предмету Станимировић против Србије од 18.10.2011. године утврђено је да је признање подносиоца представке изнуђено. Наиме, подносилац представке је 10.02.2001. године, ухапшен у својој кући у Гроцкој и одведен у полицијску станицу у Смедереву где је након што је претучен од стране полицијских службеника признао да је учествовао у убиству брачног пара које се десило 09.02.2001. године. Изведен је пред истражног судију 13.02.2001. године, где се сусрео са својим браниоцем али није имао прилику да се са њим насамо консултује пре изношења своје одбране. Пред истражним судијом је потврдио своје раније признање, а потом се пожалио судији да га је полиција претукла, након чега су га лекари прегледали и констатовали да му је поломљено ребро и да има модрице по грудима. Следећег дана је поново изведен пред истражног судију где је наставио изношење своје одбране без присуства браниоца. Потом је 17.02.2001. године поново претучен од стране полицијских службеника, да би дана 19.02.2001. године био поново изведен пред истражног судију где је износио своју одбрану без присуства браниоца. Затим је дана 16.03.2001. године у присуству браниоца пред истражним судијом изјавио да повлачи раније дато признање. Пресудом Окружног суда у Смедереву, подносилац представке је оглашен кривим због извршења кривичног дела убиства и осуђен на казну затвора у трајању од четрдесет година. Наведеном пресудом суд је утврдио да је подносилац представке заиста претучен у полицијској станици у Смедереву, те су записници о саслушању осумњиченог сачињени од стране ПУ Смедерево издвојени из списка јер су прибављени на незаконит начин. Међутим, суд је сматрао да су искази које је окривљени дао пред истражним судијом 13., 14. и 17.02.2001. године прибављени на законит начин, при чему се суд пре свега ослонио на психијатријски налаз и мишљење, у коме је наведено да се страх подносиоца представке морао смањити до датума када се појавио пред истражним судијом. Ова пресуда је потврђена од стране Врховног суда Србије.

У пресуди Европског суда за људска права је наведено да имајући у виду озбиљност мучења коме је био изложен подносилац представке и временску блискост признању пред истражним судијом, суд не види ниједан разлог за сумњу да је подносилац представке заиста дао то признање из страха да ће га полиција даље мучити, што је према томе последица његовог злостављања од стране полицијских службеника у Смедереву. Чињеница да је полиција могла да обезбеди повратак подносиоца представке у затвор и да настави да га злоставља и по повратку у затвор доказује да је његов страх оправдан. Штавише подносилац представке није могао да се прописно консултује (посебно насамо) са адвокатом пре него што је дао признање пред истражним судијом 13.02.2001. године и изнео исказе пред истражним судијом дана 14. и 19.02.2001. године без присуства његовог браниоца. У тим околностима, суд сматра да без обзира на утицај тих исказа на исход кривичног поступка, њихова употреба учинила је да поступак у целини буде неправичан. На основу свега наведеног, суд је утврдио да је дошло до повреде члана 6 става 1 Конвенције, односно да је подносиоцу представке повређено право на правично суђење.

Закључна разматрања

Признање је врста одбране којом окривљени признаје наводе оптужбе или да је нека за њега штетна чињеница у поступку тачна.

Историјски посматрано признање је у инквизиторском поступку имало пресудан значај и сматрано је краљицом доказа, имајући у виду да је читав доказни поступак надлежних органа био усмерен на добијање признања до кога се неретко долазило и употребом тортуре. Данас, признање је врста одбране окривљеног, коју суд цени приликом доношења пресуде баш као и сваки други доказ.

Чињеница је да признање окривљеног умногоме олакшава рад правосуђа и доприноси ефикасности поступка, па управо због тога Законик о кривичном поступку садржи бројне одредбе којима се подстиче признање окривљеног. Видели смо да признање окривљеног у редовном поступку може довести до редукције доказног поступка, да у скраћеном поступку може довести до блажег кажњавања или изрицања блаже казне на посебном рочишту (члан 512.). Такође ЗКП предвиђа и установу споразума о признању кривичног дела, чије закључење више није условљено висином прописане казне и могуће га је закључити све до краја главног претреса. Међутим, признање окривљеног мора да испуњава одређене услове прописане чланом 88. ЗКП-а, односно мора да буде потпуно, непротивречно, јасно и сагласно са другим доказима, уз наравно општу забрану изнуђивања признања прописану чланом 9. ЗКП-а.

Важно је поново истаћи да у судској пракси признање има значај олакшавајуће околности приликом одмеравања казне и да се третира као држање учиниоца након извршеног дела. Признање јесте пожељан начин одбране окривљеног будући да олакшава и убрзава вођење поступка, али судије морају бити опрезне приликом његове оцене. Наиме, судије треба да воде рачуна о томе да није свако признање одраз искрености и кајања због учињеног и зато је нужно утврдити мотиве и разлоге признања. Осим тога, иако је то пожељан вид одбране окривљеног, судије не смеју ни на који начин да утичу на одлуку окривљеног везану за избор одбране. Наиме, недопустиво је да судије окривљеног подстичу на признање стављањем у изглед блаже кривичне санкције и да на тај начин учине пресудан утицај на одлуку окривљеног о томе како ће се бранити у току поступка. Окривљеном треба омогућити да сам изабере начин одбране, односно да се сам определи да ли ће се бранити признањем, порицањем или ће се пак определити за ћутање као вид одбране, при чему таква одлука о избору одбране не може произвести никакве негативне консенквенце по његов положај у поступку.

У овом раду посебно је указано на недопустивост изнуђивања признања, а последице до којих може довести признање прибављено на овакав начин могу се видети из пресуде Европског суда за људска права у предмету Станимировић против Србије.

Литература:

1. Brkić, Snežana (2004): *Racionalizacija krivičnog postupka i uprošćene procesne forme*, Pravni fakultet Univerziteta u Novom Sadu, Novi Sad.
2. Grubač, Momčilo (2006): *Krivično procesno pravo*, četvrto izmenjeno i dopunjeno izdanje, Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu i „Službeni glasnik RS“, Beograd.
3. Grubač, Momčilo (2013): *Krivično procesno pravo*, Priručnik za polaganje pravosudnog ispita, peto izdanje, „Projuris“, Beograd.
4. Delić, Nataša (2008): *Psihologija iskaza pojedinih učesnika u krivičnom postupku*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd.
5. Dragičević Dičić, Radmila, Janković, Ivan (2011): *Sprečavanje i kažnjavanje mučenja i drugih oblika zlostavljanja*, Priručnik za sudije i tužioce, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd.
6. Zakonik o krivičnom postupku („Sl. list SRJ“, br. 70/01, 68/02 i „Sl. glasnik RS“, br. 58/04, 85/05, 85/05 – dr. zakon, 115/05, 49/07, 20/09 – dr. zakon, 72/09 i 76/10).
7. Zakonik o krivičnom postupku ("Sl. glasnik RS", br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 i 55/2014)
8. Ilić, Goran, Majić, Miodrag, Beljanski, Slobodan, Trešnjev, Aleksandar (2013): *Komentar Zakonika o krivičnom postupku*, peto izdanje, „Sl. glasnik RS“, Beograd.
9. Janković, Sretko (2013): *Stavovi sudske prakse u vezi sa olakšavajućim i otežavajućim okolnostima*, Bilten Apelacionog suda u Beogradu, broj 5/2013, Beograd.
10. Krivični zakonik R. Srbije ("Sl. glasnik RS", br. 85/2005, 88/2005 – ispr., 107/2005 – ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 i 108/2014).
11. Nikolić, Danilo (2006): *Sporazum o priznanju krivice*, Studentski kulturni centar Niš.
12. Presuda Evropskog suda za ljudska prava u Strazburu.
13. Presude apelacionih sudova u Beogradu i Novom Sadu.
14. Presuda Okružnog suda u Novom Sadu.
15. Stanojević, Petar, Ignjatović, Aleksandar (2007): *Krivično procesno pravo*, Privredna akademija, Novi Sad.
16. Teofilović, Savo (2011): *Priznanje okrivljenog kao dokaz u krivičnom postupku Srbije*, Bilten Apelacionog suda u Novom Sadu, broj 2/2011, Novi Sad.
17. Škulić, Milan (2010): *Krivično procesno pravo*, Priručnik za polaganje pravosudnog ispita, drugo izmenjeno i dopunjeno izdanje, „Službeni glasnik RS“, Beograd.

THE IMPORTANCE OF A DEFENDANT PLEADING GUILTY IN CRIMINAL PROSECUTION

Summary: A plea of guilty by the accused has a double legal nature, because it is at the same time the means of defence by the accused, but also the evidence taken in account by the court when establishing the facts which they evaluate according to their own beliefs.

The authors of this paper deal with the statement in which an individual acknowledges his guilt in the commission of a crime as a specific kind of statement by the accused being a party in the criminal act prosecution. This defendant's statement may be given in such a way that it either refutes the allegations or accepts them. When the defendant in his statement partially or completely accepts the accusation, his statement contains a plea of guilty.

A plea of guilty is a special kind of statement by the accused in which he confirms that he has committed a crime or that some fact harmful for him is true. The plea of guilty

may be complete or partial, depending on whether the defendant accepts the allegations completely (complete acknowledgment) or only some of the allegations while refuting the others (partial acknowledgement). Also, one can make a difference between a simple and qualified plea of guilty, depending on whether the defendant pleads guilty without any reserve (simple plea of guilty) or along with his guilty plea he also underlines some circumstance which, if it exists, excludes the commitment of the criminal act. The plea of guilty may be true or false. A false guilty plea also includes a confession of an offence of minor significance in order to cover serious crime chargeable to the defendant. There is a difference between a voluntary plea of guilty and plea of guilty when the defendant is pressed by the evidence, the so called 'unavoidable' plea of guilty, plea of guilty due to base motives or altruistic motives, and, finally, depending on the stage of criminal prosecution, plea of guilty during investigation and at main hearing.

The authors of this paper analyse material and legal regulations which encourage guilty pleas. In court practice, plea of guilty by the defendant, whether it is complete or partial, is significant as extenuating circumstance in sentencing and is treated as behaviour of the criminal offender after committing the crime. To support the attitude that not every plea of guilty may have a character of mitigating circumstance, the authors present, as an example, the judgement by the Appeal Court in Belgrade, by which the first-instance judgement by the Municipal Court is changed in the part relating to the criminal sanction. Unlike plea of guilty which may, depending on the concrete case, have a mitigating character during sentencing, plea of not guilty or *nolo contendere* cannot be treated as aggravating circumstance.

In this paper, the authors also analyze the legal and criminal proceedings regulations which encourage a plea of guilty. The fact is that the defendant's guilty plea makes the work of the judicial system easier and contributes to conducting a more efficient procedure. Because of that, the Criminal Code contains many regulations which encourage a defendant's guilty plea. In a regular procedure, such a plea may lead to the reduction of the evidence hearing, and to milder sentencing or sentencing milder criminal sanctions on a separate hearing. The Criminal Code also provides the instrument of agreement on the guilty plea to a crime, whose making is not any more conditioned with the severity of the sentence, and it may be concluded at any time before the end of the main hearing. However, this guilty plea should meet certain requirements, i.e. it should be complete, non-contradictory, clear and in harmony with other evidence, keeping in mind, of course, a general prohibition to force the plea.

Finally, this paper deals with pleas that are forced by certain means used for that purpose, and also with the regulations which ban such kinds of guilty pleas by the defendant. The authors in particular stress the inadmissibility of forced pleas, and the consequences of the pleas forced this way may be seen in the sentence by the European Court of Human Rights in the case of Stanimirovic vs. Serbia.

Key words: defendant, criminal proceedings, statement, guilty plea, encouragement, agreement, criminal act, forcing